

Yaşam(a)sız hayatların sonsuz yalnızlığı

copuryusuf@gmail.com

YUSUF ÇOPUR

Hemen her okurun en az birkaç kez okuduğu ve yeniden okumak için kitaplığının görüntür yerinde sakladığı kitapları vardır. Kimi zaman okur o kitapları özleyip, onlarla konuşmak, onlara dokunmak ister, kimi zaman da o kitapları okurunu kendine davet eder. Öykü tarihimizin önemli duraklarından Vüs'at O. Bener'in Dost/Yaşamasız'ı (Yapı Kredi Yayınları, 2003) da benim için öyle bir kitap. Veya Bener öyküleri. Yazar hakkında en kapsamlı çalışmalarından birine imza atan Reyhan Tutumlu'nun ifadesiyle çok fazla yazmayan, geniş bir okur çevresine ulaşmamış, fakat yapıtlarında kullandığı anlatım teknikleri, oluşturduğu kurguları, parçaları veya çok katmanlı anlatımı ve yarattığı yeni dille Türk edebiyatında çok özgün bir yere sahip, "öneti" bir yazardır Bener. O, yapıtlarında daha çok bireyin iç dünyasını, yaşadığı yabancılaşmayı, çatışmaları, kendini sorgulamasını, korku ve kaygılarını yer yer dönemin toplumsal olaylarına da yer vererek anlatır. Vüs'at O. Bener öyküleri önceleri karamsar ve karmaşık yapılarak nitelendirilse de sonraları bu karamsar ve karmaşık yapı "insan" merkezli birçok farklı yaklaşımla öyküleştirilmiştir yeni bir ses olarak değerlendirilmiştir.

HAYAT GERÇEKLERİ

Kitaptaki öyküler -"Havva" dışında- gerek anlatım özellikleri gerekse de anlatıcıları açısından birbirine benziyor. Taşrada geçen bu öykülerdeki ana karakter olan anlatıcıların yaşadığı yere kendini yabancı hissetmesi, sürekli olarak bir sıkıntı içinde olması, kendini sorgulaması iç dünyaları da yansıtılarak anlatılıyor. Fakat her öyküde birbirinden farklı durum ve izlekler dikkat çekiyor. "Dost"ta (Yaşamasız'a benzer şekilde) anlatıcı/kahraman Niyazi'nin arkadaşı Kasap Ali'nin eşiyle yaşadığı yakınlaşma ve bu yakınlaşmanın öldüreceği hayatlar göz önüne alınarak "kasvetli hayatlara" devam etme ekseninde aldatma ve dostluk; "İstakoz"da anlatıcı Reşat Bey'in gümrükten arkadaşı Ziya Bey'in evine

istakoz yemek için gitmesi çerçevesinde hissedilen kötülük ve hayat gerçekleri; "Kömür"de, anlatıcı/kahramanın çatı katındaki kömürü dairesine taşımak için küçük bir çocuğu çağırmasıyla başlayan aşırı kuşku ve pişmanlık; "Dam"da anlatıcı/kahraman Kerim'in bir pazar günü arkadaşı Naci ile "amaçsız" gezmeleri neticesinde duyulan yabancılaşma ve sıkıntı; "Korku"da mezarlığa komşu bir memurun kültürlü arkadaşı Rahmi'yle yaşadıkları korku ve var olma felsefesi izlekleri öne çıkıyor. "Kibrit"te bir tren yolculuğundan insan manzaraları; "Sarhoşlar"da kasabamın ileri gelenlerinin ki çoğu memur kesimidir, içki sofrasında birbirlerine hâkimiyet kurma çabaları, "Havva"da bir kız çocuğunun kendinden farklı bir çocuğu "öteki" olarak konumlandırıp acemasızca davranması ekseninde ötekelleştirme... Hepsinin tek tek saymayacağım. Bu izlekleri Bener'in öykü anlayışına ve onun anlatım özelliklerine dikkat çekmek için paylaştım.

OTOBİYOGRAFİK ÖGELER

Vüs'at O. Bener öykülerinin hemen tamamı birinci ağızdan anlatılıyor. ("Batak", "Kan", "Anlaşılmayan", "Pazarlık", "Leblebici", "Hasan Hüseyin" ve "Monolog" öyküleri hariç, bunlarda üçüncü kişili anlatıcılar bulunur.) Bu, okurun öyküleri sahiplenmesini kolaylaştırırken okurun aklına yazar ve öyküler arasında edebiyat/kurgu gerçekliğinden öte bir yakınlık olduğu hissini uyandırıyor. Reyhan Tutumlu da bu noktaya dikkat çekmiş: 1979 yılında yayımlanan "Biraz da Ağla Descartes" öyküsü, anlatıcının 40 yıl önceye dönüşüyle başlar. Bu öyküde anlatılanlarla Vüs'at O. Bener'in yaşamı arasında bazı önemli koşulluklar kurulabilir. Anlatıcının askeri okulda okuması, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Harbiye'den erken mezun olması, babasının darülfünunu bitirip doktora yapması gibi olaylar Bener'in yaşamıyla örtüşür. Bener'in Yaşamasız'dan sonraki öykü ve

romanlarında daha sık olarak karşımıza çıkan bu özellik, ilk kez bu kadar açık bir şekilde bu öyküde görülür. Bir dilekçe biçiminde kurgulanmış ve parçalı bir anlatımı olan "Bakanlık Makamına" öyküsünde de yine otobiyografik öğeler kullanılır. Yine Dost ve Yaşamasız ve Hasan Hüseyin de aynı şekilde yazarın hayatından derin izler ve izlekler taşır.

DİKKAT ÇEKEN NOKTA

Öykülerde dikkat çeken bir diğer özellik de "Kibrit" dışındaki öykülerin hepsi kasabada geçiyor. Buna rağmen anlatıcı/kahramanlar o kasabada değiller. Hepsi birer "yabancı". Yabancı romanındaki yabancılaşma izleğini andıran bu duygu, öyküleri zamansız kılan önemli bir özellik. Bener'in kahramanları önce yaşadıkları kasabaya, çevreye ve neden sonra kendilerine yabancılaşıyor. Her ne kadar ilk bakışta bu yabancılaşma bir "beğenme"nin sonucu veya sebebi olarak görünse de aslında iç burkan mecburi bir yalnızlığa karşı insanın ruh sarsıntılarıdır. Bener kahramanları edebiyatımızdaki yeriyile birer tutunamayan mıdır tartışılır ama onların hayat tutamaçları kendi yalnızlıklarına asılmış ve "bedenleri uykuda, ruhları çıplak gezen" birer "insancık" oldukları kesin gibidir. Onlar, kimi zaman bir yalnızlığın avucunda tutsak, kimi zaman ölüm kararı önlükleriyle okullarına giden çocuklar, bazen salyalarının akıtıldığı yastık üzerinde suskunluğun gücünü düşünenler, bazen elde edilmese eksiklik olacak hiçbir şeyi anlamazdan gelemeden "yaşamasız"lar, hak bağışlayan zorbalara karşı duran yüce gönüllülerdir. Ve onlar, yer üstünde yaşayan yeraltı canlıları gibi etraflarına ifadesiz bakan, kendi yaşam gerçeklerinden ve gerçeklerinden uzaklaş(tırıl)mış, korkak, yabancı, tedirgin, kuşkuca, şizofrenik, histeriklerdir. Belki de onların sesidir kimi zaman kulağımda çınlayan, zamansızca beni çağıran!

